

Viittausohjeet:

Leemann, L., Kuusio, H. & Hämäläinen, R.-M. (2015). *Sosiaalinen osallisuus*. Sosiaalisen osallisuuden edistämisen koordinaatiohanke (Sokra). Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Saatavilla www.thl.fi/sokra.

SOSIAALINEN OSALLISUUS

Lars Leemann, Hannamaria Kuusio, Riitta-Maija Hämäläinen 26.6.2015

Mitä on sosiaalinen osallisuus?

Sosiaalista osallisuutta pidetään tärkeänä sosiaali-, työllisyys- ja terveystieteissä. Yleisimmin sosiaalisen osallisuuden käsitettä käytetään syrjäytymisen vastakohtana, mutta sille ei ole olemassa vakiintunutta määritelmää. Sosiaalinen osallisuus on siten laaja ja moniulotteinen sateenvarjokäsite, joka kerää alleen erilaisia näkökulmia ja lähestymistapoja. Käsitteen juuret ovat yhteiskuntatieteellisissä teorioissa. Sosiaalipoliittisesta näkökulmasta sosiaalinen osallisuus käsitetään valtion velvollisuudeksi mahdollistaa ja tukea kansalaisten osallistumista yhteiskuntaan. Edellisen makrotason lähestymistavan sijaan varsinkin kotimaisessa kirjallisuudessa sosiaalista osallisuutta tarkastellaan enemmänkin kokemuksellisenä, tunneperäisenä ilmiönä yksilötasolla. Erilaiset kansainväliset ja kansalliset sosiaalipoliittiset ohjelmat määrittelevät kohderyhmiä sekä toimenpiteitä heidän sosiaalisen osallisuuden lisäämiseksi. Seuraavaksi esitellään sosiaalisen osallisuuden käsitettä eri näkökulmista ja sitä, miten sosiaalista osallisuutta voidaan edistää sosiaali-, työllisyys- ja terveystieteiden kehittämissä.

Sosiaalinen osallisuus yhteiskuntatieteellisenä käsitteenä

Sosiaalisen osallisuuden (engl. social inclusion) käsitteen alkuperä on yhteiskuntatieteessä. Teoreettisessa keskustelussa on käytetty pitkään inklusio käsitettä, yleensä eksklusion vastaparinä. Tässä käytetään inklusio käsitettä teoreettisena ja sosiaalisen osallisuuden sosiaalipoliittisena käsitteenä.

Inklusio ja eksklusio -käsitteitä käytetään usein kansalaisoikeuksien, yhteiskunnallisen solidaarisuuden ja koheesion, sosiaalisen epätasa-arvoisuuden sekä yhteiskunnallisen osallistumisen pohtimisen yhteydessä. Sosiaalisen osallisuuden inklusio ja eksklusio -käsitteitä on tarkasteltu pitkään erityisesti ranskalaisessa sosiologiassa. Sosiologi Emil Durkheim viittasi inklusio ja eksklusio -käsitteillä yhteiskunnan solidaarisuuteen. Inklusio merkitsi solidaarisuuden onnistumista ja eksklusio solidaarisuuden epäonnistumista. Myöhemmin Michel Foucault ja erityisesti Pierre Bourdieu käyttivät inklusio -käsitettä määrittämään sosiaalista epätasa-arvoisuutta. Inklusiota

voidaan tarkastella myös yhteiskunnan rakenteiden ja funktionaalisen eriytymisen kautta. Talcott Parsons tarkasteli inklusiota rakenteellisen funktionalismin kautta. Hän liitti inklusio ja eksklusio – käsitteet kansalaisuuteen (citizenship) kirjoittaessaan afroamerikkalaisten kansalaisoikeuksista. Niklas Luhmanin systeemiteoriassa inklusio ja eksklusio –käsitteet ovat keskeisiä yhteiskunnallisessa järjestelmässä, jossa erilaiset alajärjestelmät, kuten politiikka, talous ja koulutus, toimivat. Inklusio – käsite viittaa siihen, missä määrin henkilö on integroinut yhteiskunnan alajärjestelmiin. Thomas H. Marshall yhdistää kansalaisuuden ja hyvinvointivaltion rakentamisen. Hän jakoi kansalaisuuden käsitteen kansalaisoikeuksiin, poliittisiin oikeuksiin ja sosiaalisiin oikeuksiin, jotka muodostavat eri tavoin kansalaisen jäsenyyden yhteiskuntaan. Sosiaaliset oikeudet viittaavat lähinnä oikeuteen sosiaaliturvaan. Sosiaaliset oikeudet toteutuvat ensisijaisesti hyvinvointivaltiossa esimerkiksi koulutusjärjestelmän sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujärjestelmän kautta. Siten Marshallin sosiaalisten oikeuksien näkökulmasta inklusio merkitsee hyvinvointivaltion palvelujen ja etujen saatavuutta, etenkin pääsyä palvelujärjestelmään.

Sosiaalinen osallisuus yhteiskuntapoliittisena käsitteenä

Sosiaalipolitiikassa inklusio ja eksklusio –käsitteiden kaksijakoisuuden ymmärtäminen on tärkeää, jotta sosiaalinen osallisuus voidaan ymmärtää syrjäytymisen vastatoimena.

Nykyinen käsite sosiaalisesta osallisuudesta syntyi 1970- ja 1980-luvun Ranskan yhteiskuntapoliittisessa keskustelussa, jotka johtivat ensimmäisiin syrjäytymistä koskeviin sosiaalipoliittisiin ohjelmiin. Tavoitteena oli tukea hyvinvointijärjestelmän ulkopuolelle jääneitä väestöryhmiä, kuten syrjäytyneet, köyhät ja vammaiset sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa yhteiskuntaan, erityisesti työmarkkinoille pääsy ja sosiaaliturvapalveluiden saatavuus. Ranskan ideat syrjäytymistä torjuvista ohjelmista levisivät muihin Euroopan maihin ja Euroopan komissioon. 1990-luvun puolivälistä saakka sosiaalinen osallisuus on ollut politiikkatoimien keskiössä Euroopan unionissa, koska Amsterdamin sopimukseen (1997) liitettiin sosiaalisten oikeuksien peruskirja. Iso-Britanniassa vuoden 1997 merkittävimpänä asiana pidetään syrjäytymisen vastaista sosiaalipoliittista ohjelmaa sekä suoraan pääministerille raportoivan työryhmän asettamista laajan ja usean ministeriön yhteistyönä. Euroopan unionin Lissabonin strategian (2000–2010) sosiaalisen osallisuuden strategian perusteella valmisteltiin 2000-luvun alussa sosiaalista osallisuutta koskevat kansalliset toimintasuunnitelmat (2003–2005) ja erityisesti yhteinen raportti sosiaalisesta osallisuudesta (2003). Myös sosiaalista suojelua ja osallisuutta koskevan politiikan avoin koordinaatio on ollut merkittävä sosiaalisen osallisuuden kannalta. Eurooppa 2020 strategia sisältää monia sosiaaliseen osallisuuteen liittyviä tavoitteita ja hankkeita. Yhteinen koordinaatio tavoitteiden saavuttamiseksi vahvistetaan Eurooppalaisissa ohjauksyksissä (European semester), jossa koordinoidaan talous-, finanssi-, työllisyys- ja muita politiikkoja. Myös Australiassa toteutettiin sosiaalisen osallisuuden ohjelmat ja nimitettiin vuonna 2007 ensimmäinen sosiaalisen osallisuuden ministeri.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Suomessa sosiaalipoliittinen keskustelu syrjäytymisestä alkoi 1980-luvun alussa. Euroopan unionin kautta sosiaalisen osallisuuden käsite löysi tiensä suomalaisiin yhteiskuntapoliittisten linjauksiin. Sosiaalinen osallisuus on merkittävä osa monissa kansainvälisissä ja kansallisissa politiikka-, hyvinvointi- ja kehittämissuunnitelmissa. Sosiaalinen osallisuus hahmotetaan sekä arvotavoitteeksi itsessään että keinoksi torjua köyhyyttä, ehkäistä syrjäytymistä, edistää oikeudenmukaisuutta, yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoista yhteiskuntaa. Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuotta vietettiin vuonna 2010, jota varten tehtiin Suomen kansallinen toimintasuunnitelma ja jossa sosiaalisella osallisuudella oli tärkeä rooli. Suomessa sosiaalisen osallisuuden lisääminen oli kirjattu sekä Kataisen että Sipilän hallitusohjelmiin. Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma (Kaste) sosiaalinen osallisuus on mainittu läpileikkaavana periaatteena.

Sosiaalisen osallisuuden merkittävä asema erilaisissa kansainvälisten järjestöjen ja eri maiden ohjelmissa osoittaa sosiaalisen osallisuuden tärkeyttä. Näissä sosiaalipoliittisissa ohjelmissa lähestymistapa sosiaaliseen osallisuuteen on sellainen, joissa valtiot ovat keskeisiä toimijoita. Kansainvälisten organisaatioiden ja paikallisten organisaatioiden määrittelyt sosiaalisesta osallisuudesta vaihtelevat toimintaympäristön ja tavoitteiden mukaisesti. Maailmanpankki (2013) määrittelee sosiaalisen osallisuuden *prosessina, jossa yksilöiden ja ryhmien ehtoja yhteiskuntaan osallistumiseksi parannetaan*. Lisäksi täsmennetään, että sosiaalisen osallisuuden *prosessi parantaa identiteettinsä perusteella heikommassa asemassa olevien ihmisten ihmisarvoa, mahdollisuuksia ja kykyjä yhteiskuntaan osallistumisessa*. Määritelmä on yleisluonteinen ja väljä, mutta toimiva maailmanlaajuisessa kehitystyössä. Suomessa sosiaali- ja terveyshuollon kansallinen kehittämissuunnitelman (Kaste) määritelmä painottaa konkreettisia sosiaalisen osallisuuden muotoja, kuten terveyttä ja hyvinvointia seuraavasti: *Osallisuus yhteiskunnassa tarkoittaa jokaisen mahdollisuutta terveyteen, koulutukseen, työhön, toimeentuloon, asuntoon ja sosiaalisiin suhteisiin*.

Nämä kaksi esimerkkiä havainnollistavat sosiaalisen osallisuuden käsitteen eroja. Yleisesti sosiaalinen osallisuuden käsitettä käytetään syrjäytymisen vastakohtana ja tarkoitetaan köyhyyden torjuntaa sekä syrjäytymisen ja syrjäyttämisen ehkäisemistä. Keskeistä on yhteiskunnan reunoilla tai jopa ulkopuolella olevien ihmisten tuomista lähemmäksi yhteiskunnan eri toimintoja erilaisten prosessien ja tukitoimien kautta. Sosiaalinen osallisuus on yhdenvertaisia oikeuksia, mahdollisuuksia ja resursseja osallistua yhteiskunnan toimintaan, jotka julkisen vallan on turvattava. Ihmisten hyvinvoinnin kannalta osallistuminen taloudelliseen, poliittiseen, sosiaaliseen ja kulttuuriseen toimintaan ja instituutioihin on tärkeä. Usein sosiaalinen osallisuus ilmenee sosiaaliturvan takaamisella tai pääsyllä sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä työmarkkinoille.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Euroopan komission laatima yhteinen raportti sosiaalisesta osallisuudesta sisältää määritelmän, joka sisältää edellä mainittuja keskeisiä ominaisuuksia ja kattaa monia ulottuvuuksia:

”Sosiaalinen osallisuus on prosessi, jolla varmistetaan, että köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa olevat saavat tarvittavat mahdollisuudet ja voimavarat osallistua täysipainoisesti talous-, yhteiskunta- ja kulttuurielämään ja saavuttaa kyseisessä yhteiskunnassa hyväksyttävänä pidettävän elintason ja elämänlaadun. Sillä varmistetaan, että he voivat osallistua enemmän päätöksentekoon, joka vaikuttaa heidän elämäänsä ja mahdollisuuksiinsa käyttää perusoikeuksiaan.”

Sosiaalinen osallisuus liittyy myös erilaisiin sosiaalisiin suhteisiin eri tasoilla. Karl Polanyin taloudellisen osallistumisen luokittelun mukaillen Reimer jakaa sosiaaliset suhteet neljään osaluueeseen:

- 1) *Markkinasuhteet*, joka liittyy vaihdon periaatteeseen ja pitää sisällään esimerkiksi työn, koulutuksen, tiedon, tavaroiden ja palvelujen vaihtamisen ja varallisuuden.
- 2) *Byrokraattiset suhteet* liittyvät asemaan ja rooleihin, jotka määrittävät henkilön oikeuksia ja velvollisuuksia. Näitä ovat esimerkiksi kansalaisuus, työntekijä tai työtön.
- 3) *Assosiatiiviset suhteet* perustuvat yleensä henkilöiden yhteisiin intresseihin ja näitä voivat olla esimerkiksi sosiaaliset kerhot, internetin virtuaaliset keskustelufoorumit tai uskonnolliset yhteisöt.
- 4) *Yhteisölliset suhteet* edellyttävät jaettua identiteettiä ja näistä esimerkkejä ovat perhe, ystävät tai jengit.

Sosiaalisten suhteiden tyypit toimivat eri tilanteissa ja ovat yhteydessä toisiinsa. Suhteiden painotus vaihtelee ajan, paikan tai kontekstin mukaan. Esimerkiksi työikäisille ovat merkityksellisempiä markkinasuhteet kun taas eläkeikäisille byrokraattiset tai yhteisölliset suhteet. Reimerin mukaan sosiaalinen osallisuus on aina suhteessa aikaan ja paikkaan. Se on dynaamista, koska sosiaalinen osallisuus on enemmän prosessi kuin tila. Sosiaalinen osallisuus on moniulotteinen ja nämä ulottuvuudet voivat olla yhtä lailla oikeuksia tai toimintoja. Lisäksi sosiaalinen osallisuus on monikerroksinen, sillä se ilmenee eri tasoilla, kuten yksilö, perhe, yhteisölliset suhteet tai globaalit suhteet. Sosiaalinen osallisuus jakautuu eri tavalla eri ihmisillä, johon vaikuttavat useat eri tekijät, kuten sosiaaliset suhteet ja niiden osa-alueet, sosiaalinen toimintakyky ja osallisuuden kokemus.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Sosiaalisen osallisuuden moniulotteisuus ja eri näkökulmat voidaan tiivistää seuraavasti:

- muuttuva, dynaaminen prosessi,
- torjuu köyhyyttä ja syrjäytymistä,
- mahdollistaa yhteiskuntaan osallistumisen,
- tarjoaa mahdollisuuksia ja voimavaroja,
- edistää taitoja ja kykyjä,
- takaa ihmisarvoisen elämän.

Sosiaalinen osallisuus yksilön kokemuksellisenä tunteena

Erityisesti suomalaisessa kirjallisuudessa korostetaan myös sosiaalisen osallisuuden kokemuksellista luonnetta. Yleensä sosiaalinen osallisuus kuvataan tunneperäisenä, henkilökohtaisena tai subjektiivisena ilmiönä, joka syntyy sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Keskeisimmät osat ovat tunne kuulumisesta johonkin yhteisöön tai yhteiskuntaan sekä subjektiivinen vaikutelma vaikutusmahdollisuuksista oman elämän kulkuun. Teoreettisena lähtökohtana viitataan usein Erik Allardtin hyvinvointiteoriaan. Sosiaalisen osallisuuden kokemuksellista tunnetta ei voida määrätä ulkopuolelta, mutta sitä voidaan edistää. Yleisin keino osallisuuden kokemuksellisuuden edistämiseksi on osallistuminen. Esimerkiksi Rouvinen-Wilenius korostaa SOSTE -esityksessään osallistumisen mahdollistamaa tunneperustaista ja yhteenkuuluvuuteen pohjautuvaa kokemusta, jossa ihminen voi vaikuttaa itseään ja ympäristöään koskeviin asioihin ja toimia siinä aktiivisesti ja sitoutuneesti. Osallisuus on vuorovaikutusta ja osallisuuden kokemus voi syntyä, kun ihminen oivaltaa osallistumisen mahdollistamat hyödyt. *Tärkeää on havaita ero osallisuuden ja osallistumisen välillä. Osallistuminen on prosessi ja keino sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi ja se voi olla osa tunneperäistä kokemusta sosiaalisesta osallisuudesta.* Siten sosiaalinen osallisuus kokemuksellisenä prosessina on laajempi käsite kuin osallistuminen. Sosiaalisen osallisuuden subjektiivinen kokemuksellisuus myös vaihtelee, koska yksilötasolla kokemus osallisuudesta (ja vastaavasti osattomuudesta) vaihtelee henkilöiden välillä. Objektiiivisesti katsottuna sama tilanne voi tarkoittaa hyvinkin erilaisia subjektiivisia osallisuuden ja osattomuuden kokemuksia. Teoreettisesti on mahdollista, että ihminen kokee itsensä enemmän osalliseksi vähällä osallistumisella kuin toinen, joka osallistuu ahkerasti.

Pajulan mukaan sosiaalisen osallisuuden yksilöllistä kokemusta voidaan määritellä seuraavasti:

”Osallisuus liittyy yhteisöön ja yhteiskuntaan kuulumisen tunteeseen, joka syntyy esimerkiksi työn, harrastusten, kansalaisjärjestötoiminnan tai muun vaikuttamisen kautta. Osallisuus merkitsee omakohtaisesta sitoutumisesta nousevaa vaikuttamista asioiden kulkuun ja vastuun ottamista seurauksista. Osallisuus voidaan nähdä syrjäytymisen vastavoimana.”

Konkreettisisessa vuorovaikutuksessa sosiaalinen osallisuus on paitsi tunne johonkin kuulumisesta myös toimintaa. Toiminta tapahtuu eri tasoilla ja kohdistuu eri sisältöihin. Osallisuus voidaan jakaa eri toimintoihin seuraavasti:

- tieto-osallisuus (koskee oikeutta tiedon saamiseen ja tuottamiseen, esimerkiksi kyselyihin vastaaminen),
- suunnitteluosallisuus (koskee oikeutta olla mukana elinympäristön järjestämisessä),
- päätösosallisuus (koskee oikeutta olla mukana omaan elämään koskevia päätöksenteossa),
- toimintaosallisuus (koskee oikeutta toteuttaa oma toiminta elinympäristössä yhdessä muiden kanssa).

Edellä kuvatusta yksilölähtöisestä näkökulmasta sosiaalisen osallisuus on siten yksilön kokemuksellinen tunne, joka syntyy osallistumisen kautta. Se on omakohtainen ja tunneperäinen sekä mahdollistaa omiin asioihin vaikuttamisen ja yhteisöön kuulumisen.

Miten sosiaalista osallisuutta voidaan edistää?

Lähtökohdista riippuen sosiaalista osallisuutta voidaan edistää monin keinoin ja vastaavasti torjua köyhyyttä ja ehkäistä syrjäytymistä. Maailmanlaajuisesta näkökulmasta ja kansainvälisessä kehitysyhteistyössä korostetaan usein perustarpeiden saatavuutta, kuten juomavettä, peruskoulutusta tai sähköä. Euroopan unionissa ja Suomessa näitä alueita ei mainita.

Kansainväliset ja kansalliset politiikka-, hyvinvointi- ja kehittämisohjelmat nimittävät sekä kohderyhmät että toimenpiteet sosiaalisen osallisuuden edistämiseksi.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Yhteisen raportin sosiaalisesta osallisuudesta mukaan keskeisemmät kohderyhmät ovat:

- Työttömät (erityisesti pitkäaikaistyöttömät)
- Syrjäytymisvaarassa olevat nuoret (koulun ja työmarkkinoiden ulkopuolelle jääneet)
- Huono-osaiset
- Köyhät (erityisesti lapset ja perheet)
- Osatyökykyiset
- Maahanmuuttajat.

Myös sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma (Kaste) nimeää sosiaalisen osallisuuden yhteydessä riskiryhmät:

- Työttömät, erityisesti pitkäaikaistyöttömät ja vaikeasti työllistyvät
- Asunnottomat
- Maahanmuuttajat ja etniset vähemmistöt
- Vammaiset ja osatyökykyiset
- Mielensterveys- ja päihdekuntoutujat

Myös ikäihmiset, lapset, nuoret ja lapsiperheet mainitaan riskiryhminä. Etenkin korostetaan syrjäytymisuhan alle olevia nuoria, erityisesti maahanmuuttaja- ja romaninuoria, joiden koulutus- ja työllistämismahdollisuuksia pyritään lisäämään.

Euroopan komission yhteinen raportti sosiaalisesta osallisuudesta mainitsee toimenpiteet, joilla sosiaalista osallisuutta voidaan edistää, korostaen erityisesti työmarkkinaosallisuuden lisäämistä. Raportti esittää keskeisimmiksi toimenpiteiksi seuraavat:

- Aktiivinen työmarkkinapolitiikka ja osallistavat työmarkkinat
- Riittävä toimeentulotuki
- Laadukkaiden sosiaali- ja terveydenhuoltopalveluiden sekä hoitopalvelujen saatavuus
- Koulunkäynnin varhaisen lopettamisen estäminen.

Kansallinen sosiaalisen suojelun ja osallisuuden strategia vuosille 2008–2010 esittää neljä ydinaluetta sosiaalisen osallisuuden edistämäksi:

- työmahdollisuuksien takaaminen mahdollisimman monelle,
- sosiaalisten ongelmien ja sosiaalisten riskien ennalta ehkäisy,
- syrjäytymistä ja köyhyyttä ehkäisevät toimenpiteet sekä sosiaaliturvajärjestelmän perusrakenteiden kehittäminen,
- palvelujärjestelmän toimivuuden parantaminen.

Kun Euroopan unionin tasolla korostetaan etenkin työmarkkinoille pääsyä, eli aktiivista työmarkkinapolitiikkaa ja osallistuvia työmarkkinoita, suomalaisissa ohjelmissa ja kirjallisuudessa tähdätään erityisesti palvelujärjestelmän kehittämiseen. Sekä Kataisen että Sipilän hallitusohjelmissa mainitaan sosiaalinen osallisuus ensisijaisesti palveluiden kehittämisen yhteydessä. Hallitusohjelmissa painotetaan työllisyyteen liittyviä palveluja ja sosiaalista kuntoutusta, kun käytännössä työelämäosallisuus tarkoittaa oman toimeentulon ja elannon varmistamista. Suomalaisessa kirjallisuudessa löytyy myös termi osallisuuspalvelut, jolla viitataan palvelujen toimintamalleihin, joilla pyritään helpottamaan huono-osaisten selviytymistä ja vahvistamaan heidän osallisuutta yhteiskuntaan. Esimerkiksi hyvinvointisosiologi Juho Saari käyttää tätä termiä.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelman (Kaste) mukaan riskiryhmien sosiaalista osallisuutta voidaan edistää mm.:

- uudistamalla aikuissosiaalityön ja ylipäänsä sosiaali- ja terveyshuollonpalvelujen menetelmiä, niin että ne lisäävät sosiaalista osallisuutta,
- parantamalla palvelujen saatavuutta, erityisesti riskiryhmille,
- tehostamalla sosiaalista työllistämistä ja kuntouttavaa työtoimintaa ja
- kiinnittämällä terveydenhuolto entistä tiiviimmin työkykyä ylläpitäviin ja työllistäviin prosesseihin.

Lisäksi Kaste-ohjelma painottaa yhteistyön selkeyttämistä eri toimijoiden välillä, kuten julkisen sektorin, järjestöjen, yritysten ja seurakuntien. Menetelminä korostetaan asiakasosallisuutta ja matalan kynnyksen palveluja.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

Asiakasosallisuutta voidaan pitää keinona palvelujen laadun, toimivuuden ja tehokkuuden parantamiseen sekä sosiaalisen osallisuuden lisäämiseen palveluissa ja asiakastyössä. Esimerkiksi laadun parantamiseen yhteydessä asiakasosallisuus mainitaan eritaustaisten ja -ikäisten näkemysten huomioimiseen. Itse palveluissa osallisuuden edistämiseksi korostetaan etenkin asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä itseä koskevassa päätöksenteossa, palveluissa ja niiden kehittämisessä. Esimerkkejä konkreettisista työmenetelmistä ovat kokemusasiantuntijuus, asiakasraadit, neuvostot ja foorumit.

Lyhyesti sanottuna matalan kynnyksen palvelut ovat keino sosiaalisen osallisuuden lisäämiseen palvelujen ulkopuolelle jäävien ihmisten houkuttelemiseksi palveluihin. Matalan kynnyksen palvelut tähtäävät etenkin huono-osaisten palveluihin hakeutumiseen. Matalan kynnyksen palvelut koskevat monia riskiryhmiä ja matalan kynnyksen palvelut ovat erinomainen keino tarjota kohdennettuja hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen palveluja, joihin voi helposti hakeutua.

Lähikäsitteet

- Syrjäytyminen
- Huono-osaisuus
- Positiivinen diskriminaatio (erityisesti julkisissa hankinnoissa ja työllistämässä)
- Sosiaalinen pääoma
- Asiakasosallisuus
- Matala kynnyksen palvelut

Lisätietoa

www.thl.fi/fi/web/hyvinvointipolitiikka/elinolot-ja-hyvinvointi/syrjailyminen-ja-osallisuus/osallisuus-syrjailytymisen-vastaparina

www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/hyvinvointi/osallisuus

www.thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/keinot/esimerkkeja/osallisuus-ja-tyollistyminen

www.thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/osallisuus

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

www.stm.fi/kaste

www.innokyla.fi/

http://ec.europa.eu/europe2020/index_fi.htm

Kirjallisuus

- Alila, A., Gröhn, K., Keso, I. & Volk, R. (2011) *Sosiaalisen kestävyuden käsite ja mallintaminen*. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2011:1. Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettavissa http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=3216386&name=DLFE-15314.pdf. Viitattu 19.12.2014.
- Buckmaster, L. & Thomas, M. (2009). *Social inclusion and social citizenship – towards a truly inclusive society*. Research Paper no. 08 2009–10. Parliament of Australia, Parliamentary Library, Social Policy Section. Luettavissa <http://www.aph.gov.au/binaries/library/pubs/rp/2009-10/10rp08.pdf>. Viitattu 27.3.2015.
- EK. (2013). *Follow-up on the implementation by the Member States of the 2008 European Commission recommendation on active inclusion of people excluded from the labour market – Towards a social investment approach*. Luettavissa <http://ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=9767&langId=en>. Viitattu 17.6.2014.
- EK. (2008). *Komission suositus työmarkkinoilta syrjäytyneiden aktiivisen osallisuuden edistämisestä*. Luettavissa <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:307:0011:0014:FI:PDF>. Viitattu 16.12.2014.
- EK. (2003). *Yhteinen raportti sosiaalisesta osallisuudesta*. Luettavissa <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0773&from=FI>. Viitattu 19.12.2014.
- Eräsaari, R. (2005). Inklusio, eksklusio ja integraatio sosiaalipolitiikassa. Kiistakysymysten kartoitusta. *Janus 13*: 252–267. Luettavissa http://sosiaalipoliittinenyhdistys.fi/janus/0305/artikkeli2_0305.pdf. Viitattu 30.3.2015.
- Hayes, A., Gray, M. & Edwards, B. (2008). *Social Inclusion. Origin, Concepts and key themes*. Australian Institute of Family Studies. Paper prepared for the Social Inclusion Unit, Department of the Prime Minister and Cabinet. Luettavissa http://apo.org.au/files/Resource/social_inclusion_origins.pdf. Viitattu 27.3.2015.

- Helne, T. (2002). *Syrjäytymisen yhteiskunta*. Väitöskirja. Stakes, Tutkimuksia 123. Helsinki: Stakes.
- Hills, J. & Stewart, K. (2005). *A More Equal Society? New Labour, poverty, inequality and exclusion*. Bristol: Policy Press.
- Huxley, P., Evans, S., Madge, S., Webber, M., Burchardt T., McDaid D., & Knapp M. (2012). Development of a social inclusion index to capture subjective and objective life domains (phase II): psychometric development study. *Health Technology Assessment* 16: 1–241. doi: 10.3310/hta16010
- Järvikoski, A, Hokkanen, L, Härkäpää, K, Martin, M, Nikkanen, P, Notko, T. & Puumalainen, J. (2009). Johdanto. Teoksessa Järvikoski, A, Hokkanen, L. & Härkäpää, K. (toim.) *Asiakkaan äänellä. Odotuksia ja arvioita vaikeavammaisten lääkinnällisestä kuntoutuksesta* (s. 11–24). Kuntoutussäätiön tutkimuksia 80. Helsinki: Kuntoutussäätiö. Luettavissa http://www.kuntoutussaatio.fi/files/161/Asiakkaan_aanella.pdf. Viitattu 23.2.2015.
- Kaihlamäki, S. (2013). *Asiakasosallisuus palvelujen kehittämisessä*. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Luettavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2013121220973>. Viitattu 19.1.2015.
- Kohonen, K., & Tiala, T. (2002). Johdanto. Teoksessa K. Kohonen & T. Tiala (toim.), *Kuntalaiset ja hyvä osallisuus. Lupaavia käytäntöjä kuntalaisten osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuuksien edistämiseksi* (s. 5-8). Helsinki: Sisäasiainministeriö ja Suomen Kuntaliitto.
- Kronauer, M. (2007). Inklusion – Exklusion: ein Erklärungsversuch. Vortrag auf dem 10. Forum Weiterbildung des Deutschen Instituts für Erwachsenenbildung, Bonn, 8. Oktober 2007. Luettavissa <http://www.die-bonn.de/doks/kronauer0701.pdf>. Viitattu 18.3.2015.
- Luhtasella, L. (2009). *Osallisuuden rakentuminen kuntouttavassa työtoiminnassa*. Licensiaatintutkimus. Helsinki, Helsingin yliopisto, Yhteiskuntapolitiikan laitos. Luettavissa <http://hdl.handle.net/10138/16493>. Viitattu 2.2.2015.
- Maailmanpankki. (2013). *Inclusion Matters. The Foundation for Shared Prosperity*. New Frontiers of Social Policy. Washington DC: The World Bank. Luettavissa <http://hdl.handle.net/10986/16195>. Viitattu 14.3.2015.
- Pajula, E. (2014). Tositarinoita osallisuudesta. Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) *Osallisuuden jäljillä* (s. 11–21). Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Luettavissa <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>. Viitattu 16.3.2015.

- Rahikka-Räsänen, N. & Ryyänen, S. (2014). *Osallistuminen ja osallisuus lähidemokratiassa*. Setlementtiliitto. Luettavissa <https://www.innokyla.fi/documents/779703/658008d1-9f65-44e8-8d9d-3b3bfbeeabdd>. Viitattu 18.3.2015.
- Raivio, H. & Karjalainen, J. (2013). Osallisuus ei ole keino tai väline, palvelut ovat! Osallisuuden rakentuminen 2010-luvun tavoite- ja toimintaohjelmissa. Teoksessa T. Era (toim.), *Osallisuus – oikeutta vai pakkoa?* (s. 12-34). Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Luettavissa http://publications.theseus.fi/bitstream/handle/10024/64153/JAMKJULKAISUJA1562013_web.pdf?sequence=1. Viitattu 19.12.2014.
- Raivio, H. & Nykänen, N. (2015). *Osallistavan työllisyyspolitiikan elementtejä – yhdenvertaisuutta vai aktivointia? Sosiaalisten oikeuksien ja vastikkeellisuuden ristivetoa vaikeassa työmarkkina- asemassa olevien työllisyyden edistämisessä*. Helsinki: Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Luettavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-171-6>.
- Reimer, B. (2004). Social Exclusion in a Comparative Context. *Sociologia Ruralis*, 44: 76–94. doi: 10.1111/j.1467-9523.2004.00263.x
- Rouvinen-Wilenius, P. (2014). Kohti osallisuutta – mikä estää, mikä mahdollistaa. Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) *Osallisuuden jäljillä* (s. 51–68). Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Luettavissa <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-%C3%A4jill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>. Viitattu 16.3.2015.
- Rouvinen-Wilenius, P. (2013). Voidaanko yhdenvertaista osallisuutta ja yhteisöllisyyttä mitata? Suomen sosiaali ja terveys ry SOSTE. Diaesitys 19.9.2013. Luettavissa www.alli.fi/binary/file/-/id/679/fid/2406/. Viitattu 3.6.2015.
- Saari, J. (2015). *Huono-osaiset. Elämän edellytykset yhteiskunnan pohjalla*. Helsinki: Gaudeamus.
- Stichweh, R. (2013). Inklusion und Exklusion in der Weltgesellschaft – Am Beispiel der Schule und des Erziehungssystems. *Zeitschrift für Inklusion 1/2013*: 1–12. Luettavissa <http://www.inklusion-online.net/index.php/inklusion-online/article/view/22/22>. Viitattu 18.3.2015.
- STM. (2012). *Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämissuunnitelma KASTE 2012–2015*. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2012:1. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö. Luettavissa <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3328-6>. Viitattu 16.3.2015.
- STM. (2009). *Suomen kansallinen toimintasuunnitelma*. Euroopan köyhyyden ja sosiaalisen syrjäytymisen torjunnan teemavuosi 2010. Luettavissa <http://www.eurodiaconia.org/files/2010%20European%20Poverty%20Year/Kansallinen%20toimintasuunnitelma%20vuodelle%202010.pdf>. Viitattu 19.12.2014.

- STM. (2008). *Kansallinen sosiaalisen suojelun ja osallisuuden strategiaraportti vuosille 2008-2010*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2008:38. Luettavissa <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201504226578>. Viitattu 16.3.2015.
- STM. (2006). *Kansallinen raportti sosiaalisen suojelun ja sosiaalisen yhteenkuuluvuuden strategioista*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:53. Luettavissa http://ec.europa.eu/employment_social/social_inclusion/docs/2006/nap/finland_fi.pdf. Viitattu 16.3.2015.
- Särkelä-Kukko, M. (2014). Osallisuuden eriarvoisuus ja eriarvoistuminen. Teoksessa Jämsén, A. & Pyykkönen, A. (toim.) *Osallisuuden jäljillä* (s. 34–50). Saarijärvi: Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry. Luettavissa <http://www.jelli.fi/lataukset/2014/05/oSallisuuden-j%C3%A4ljill%C3%A4-verkkoversio-pakattuna-16052014.pdf>. Viitattu 16.3.2015.
- Valtioneuvoston selonteko. (2002). *Valtioneuvoston selonteko Eduskunnalle kansalaisten suoran osallistumisen kehittymisestä*. Luettavissa http://www.intermin.fi/download/31572_osallisuusselonteko_2002.pdf. Viitattu 16.4.2015.
- VNK. (2015). *Valtioneuvoston tiedonanto eduskunnalle 29.5.2015 nimitetyn pääministeri Juha Sipilän hallituksen ohjelmasta*. Luettavissa http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1433371/Tiedonanto_Sipil%C3%A4_29052015_final.pdf/6de03651-4770-492a-907f-89452141d0d5. Viitattu 4.6.2015.
- VNK. (2013). *Eurooppa 2020 –strategia. Suomen kansallinen ohjelma*. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia. Luettavissa http://ec.europa.eu/europe2020/pdf/nd/nrp2013_finland_fi.pdf. Viitattu 19.12.2014.
- VNK. (2011). *Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen ohjelma*. Luettavissa <http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/147449/Kataisen+hallituksen+ohjelma/81f1c20f-e353-47a8-8b8f-52ead83e5f1a>. Viitattu 11.12.2014.
- Walker, A. & Wigfield, A. (2004). *The Social Inclusion Component of Social Quality*. European Foundation on Social Quality. Luettavissa <http://www.socialquality.org/wp-content/uploads/2014/10/Social-Inclusion-febr-2004.pdf>. Viitattu 27.3.2015.

Kestävää kasvua ja työtä -ohjelma

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020

